

VRIENDSCHAP MET DE EEUWIGE

En de HEER begroef hem in de vallei in Moab, tegenover Bet-Peor. Tot op de dag van vandaag weet niemand waar zijn graf was. (Deuteronomium 34, 6)

Niemand was erbij, het uur dat Mozes stierf. Niemand was erbij, en dus weet niemand wat er precies is gebeurd. Zijn lichaam is zelfs nooit gevonden. Maar wonderlijk genoeg is Mozes ook nooit als 'vermist' opgegeven. In plaats daarvan is een verhaal de ronde gaan doen. Een verhaal waarmee Israël haar grootste zoon de laatste eer gaf.

Niemand was erbij, die dag dat Mozes voor de laatste keer in zijn leven een berg beklom, maar het moet wel hakkend en puffend gegaan zijn. De jaren waren ook voor Mozes gaan tellen. Honderdtwintig was hij, en al wil het verhaal dat zijn kracht niet geweken was, hij was toch ook geen twintig meer. Af en toe moest hij zich dan ook oprichten om zijn rug te rechten en op adem te komen. En met elke rustpauze merkte hij dat de lucht ijler werd en zijn volksgenoten in het dal steeds kleiner. Alsof hij een trap naar de eeuwigheid beklom. En in zekere zin was dat ook zo. Het was zijn laatste gang. De lange reis van het leven en de lange reis met het volk Israël naar het beloofde land zat erop. De taak waartoe God hem ooit had bestemd was volbracht.

En zo gingen die beiden tezamen: Mozes en zijn God. Want Die was er wel bij, die dag. Altijd al geweest, trouwens. Heel de weg. Hoe was het ook alweer begonnen? O ja, met dat biezen arkje drijvend op de doodswateren van de Nijl. Zo was het kansarme Hebreeuwse jongetje een bevoorrechte Egyptische prins geworden. Zelfs de naam die hij droeg was Egyptisch. Maar het bloed had ook bij Mozes gekropen waar het niet gaan kon. Deze prins had, volwassen geworden, zij rechten opgegeven en was advocaat van verdrukten geworden. En dan nog het meest wonderlijke van alles: hij die in zijn jeugd nooit gehoord had van de God van Abraham, Izaäk en Jakob, groeide uit tot de grootste profeet die ooit in Israël is opgestaan.

Maar het was wel een lange reis geweest. En vooral: een eenzame reis. Want Mozes had vaak alleen gestaan. Ter wille van het volk had hij alleen tegenover de farao gestaan. Maar hij had ook alleen gestaan tegenover het volk toen het, eenmaal bevrijd uit Egypte, tierde en schold als het even tegenzat en jammerde van heimwee naar de vleespotten van Egypte. En zelfs tegenover Aäron en Mirjam, zijn eigen broer en zus, had hij alleen gestaan toen zij hem afvielen. Maar het meest aangrijpende uit het leven van Mozes was nog wel dat hij ter wille van het volk ook alleen

had durven staan tegenover Góð. Dat had zelfs God aangegrepen. Had God bij de roeping tegen deze aanvankelijk verlegen man niet ooit gezegd: 'Ik zal je zelf wel leren hoe te spreken'? Wel, Mozes háð het geleerd, en God had het geweten ook. Mozes was zelfs God een aantal keren met woorden te machtig geweest. Zo was uit de onzekere hakkelaar een man Gods van formaat gegroeid, met wie God vertrouwelijk omging, als met een vriend. En zo gingen ook op die laatste dag van Mozes' leven die beiden tezamen.

Boven op de berg Nebo moet een wonderlijke stilte hebben geheerst. De lucht was er zuiver, er woei een zwoele wind en er was niets dat herinnerde aan de bewoonde wereld, behalve dan in de verte de contouren van een stad die Mozes niet kende: Jericho. Hier, op grote hoogte, was Mozes opnieuw alleen. Alleen met het panorama van een land dat hij slechts kende van horen zeggen: het belóófdde land. Hier was Mozes opnieuw alleen met de Stem van de Eeuwige.

'Hier is het dan, Mozes, het land waar het allemaal om begonnen is. Om dit land heb ik ooit de oudvader Abraham geroepen om zijn geboortegrond te verlaten. Hier heeft hij gezworven voor mijn aangezicht. Nooit heeft hij het land in bezit kunnen nemen. Een vreemdeling en bijwonder is hij gebleven, en zijn zoon Izaäk ook, en diens zoon Jakob. Jakob moest het land vanwege een hongersnood zelfs ontvluchten. Hij ging naar Egypte waar – je weet er alles van – zijn nakomelingen bleven wonen. Daar zou de herinnering aan mijn Naam en aan dit land gaandeweg uitdoven. Maar Ik ben mijn belofte en het land nooit vergeten, Mozes. In deze bodem liggen ze begraven, de mensen met wie het verhaal begon: Abraham en Sara, Izaäk en Rebecca, Jakob en Lea. Hier is het allemaal om begonnen. Hierom heb ik jou geroepen. Mozes, we zijn er.'

Toen moet het even stil geworden zijn. God en zijn knecht: samen keken ze uit over die smalle strook land bij de zee. Beiden wisten wat nu komen ging. Maar ik denk dat God nog even heeft gewacht om Mozes de gelegenheid te geven om alles goed in zich op te nemen. Maar toen sprak de Eeuwige opnieuw:

'Je weet het, hè Mozes?' – 'Ja, Heer, ik weet het' – 'Het is tijd, Mozes, ben je er klaar voor?' – 'Ja, Heer, ik ben er klaar voor.'

En toen heeft de God van alle leven het leven van dit bijzondere mensenkind tot zich genomen. Niemand was erbij, het uur dat Mozes stierf. Niemand was erbij toen Mozes begraven is. Het was de Eeuwige zelf die zijn lichaam in een vallei in de aarde heeft gelegd. Niemand was op de begrafenis uitgenodigd. Ook het volk Israël niet. Het was uitsluitend de God van Israël, de God bij wie de gedachtenis der namen is, die de laatste

eer gaf aan dit mensenkind, aan deze sterveling die zijn vriend was. De laatste rustplaats van Mozes – gekend door God.

De Israëlieten beweenden Mozes in de velden van Moab. Aan hun veelbewogen reis met Mozes was een einde gekomen. Zoals onze reis door het kerkelijk jaar bijna te einde is, en wij ónze doden bewenen.

Waar zijn ze gebleven: zij die wij liefhadden? Dat iemand er niet meer is, is letterlijk ondenkbaar. Waar zijn ze gebleven? Het is alsof zij spoorloos verdwenen zijn uit ons leven. Niet dat ze geen herinneringen hebben achtergelaten. Integendeel, ons huis en hart zijn barstenvol herinneringen. Tot in het kleinste laadje, tot in het meest onverwachte gevoel dat ons plots overvalt. Het is dan ook niet de herinnering die wij missen, nee, we missen hém, we missen háár.

Waar zijn ze gebleven: onze dierbare doden? Je kunt zeggen: in de hemel. Maar net als Israël kennen wij dat beloofde land slechts van horen zeggen. Tussen hier en daar ligt een laatste berg waarachter wij niet kunnen kijken. Nergens vindt ons oog dan ook rust als het zoekt naar geliefden die ons zijn voorgegaan. Waar zijn ze gebleven? Wij hebben het antwoord niet, het antwoord ligt verscholen in de schoot van Gods ontferming. Hij weet waar ze gebleven zijn, Mozes en alle anderen. En zijn Naam is de belofte dat het eenzame uur van hun dood niet het laatste woord kreeg. 'Ik zal er zijn voor jou' is immers zijn Naam. Hij biedt mensenkinderen zijn vriendschap aan. En vriendschap met de Eeuwige is eeuwige vriendschap, vriendschap tot over grens van de dood. En zo zijn wij, de levenden, ook nog steeds verbonden met onze doden: niet slechts door herinnering, maar door de vriendschap van God die de kloof tussen leven en dood overbrugt. Bij hem is de Bron van alle leven en de gedachtenis der namen. Zij die wij verloren zijn door Hem geborgen. Daarom leven we niet slechts van hen vandaan, we leven hen ook tegemoet.

Nog steeds is Gods volk onderweg. Op deze laatste zondag van het kerkelijk jaar belijdt de bruid van Christus dat zij uitkijkt naar de voleinding. Dat zij op weg is naar een wereld waar alles wat hier schrijnend onvoltooid bleef, voltooid zal worden. Want God heeft zich met ons verbonden op leven en dood. Aan de horizon gloort een nieuwe dag. Laten we dan op weg gaan, de duisternis voorbij.

Orde van dienst:

Orgelspel

DE VOORBEREIDING

Welkomstwoord door de ouderling

Moment van inkeer - harpspel: Blijf mij nabij ....

we gaan staan

Stilte voor persoonlijke voorbereiding

Bemoediging, drempelgebed en groet

v.: onze hulp is in de naam van de Heer

g.: **die hemel en aarde gemaakt heeft**

v.: die trouw blijft tot in eeuwigheid

g.: **en niet laat varen het werk van zijn handen**

v.: Laten wij bidden.....

door Jezus Christus, onze Heer.

g.: **Amen**

v.: de Heer zij met u

g.: **ook met u zij de Heer**

Aanvangslied: Psalm 25 (Tussentijds 32)

solo:

Houd mij in leven, wees Gij mijn redding,
steeds weer zoeken mijn ogen naar U.

allen:

solo:

Omdat Gij zijt zoals Gij zijt:
zie naar mij om en wees mij genadig
want op U wacht ik een leven lang.

allen:

solo:

Zijt Gij het, Heer, die komen zal
of moeten wij een ander verwachten?
Heer mijn God, ik ben zeker van U.

allen:

solo:

Gij geeft uw woord aan deze wereld.
Gij zijt mijn lied, de God van mijn vreugde.
Naar U gaat mijn verlangen Heer.

allen:

we gaan zitten

Over de dienst

Zingen: Wij zoeken hier uw aangezicht (Tussentijds 9)

De vragen huizen in ons hart.
Gij die de duisternis ontwart:
Kyrie eleison!

Ontvlam in ons en vuur ons aan!
Getroost zullen wij verder gaan:

Kyrie eleison!

Begrens de eindeloze nacht
van wie geen morgen meer verwacht:
Kyrie eleison!

Wanneer het donker ons verrast,
houd ons dan met uw goedheid vast:
Kyrie eleison!

Het lied van wie zijn voorgegaan
zet ons vandaag tot zingen aan:
Kyrie eleison!

Gebed om ontferming

v.: ... zo bidden en zingen wij:

The image shows a musical score for the Kyrie eleison. It consists of two systems of music. The first system has two staves: a vocal line and a piano accompaniment line. The vocal line has the lyrics 'Ky-ri-e e - lei-son, Ky-ri-e e - lei-son,'. The piano accompaniment has a simple harmonic accompaniment. The second system also has two staves. The vocal line has the lyrics 'Ky - ri - e e le - i - son.' with a long note on 'le' and a long note on 'i'. The piano accompaniment continues with a similar harmonic accompaniment.

Glorialied: Gezang 301: 1, 2 en 5

Wij moeten Gode zingen halleluja,
om alle goede dingen halleluja,
al zijn wij vreemdelingen in schande en
in scha,
Gij zendt uw zegeningen halleluja.

Hij schenkt de levensadem, Hij geeft de
levensgeest,
in schande en in schade is Hij nabij
geweest,
aan al wie Hem aanbaden, aan ieder die
Hem vreest,
komt Hij, de Heer, te stade, de minsten
allermeest.

Wij moeten Gode zingen halleluja,
de Heer van alle dingen die leeft in
gloria,
met alle stervelingen, niets komt zijn eer
te na,
wij moeten Gode zingen halleluja.

*Als de kinderen naar de
kindernevendienst gaan zingen we:*

Wij steken de kaarsen aan
en gaan met de lampen hier vandaan.
Wij horen in eigen taal
verhalen van God en de mensen.
We zingen verwonderd een lied
dat God ons zijn vriendschap biedt.

DE BIJBEL OPEN

Gebed van de zondag

Heilige God,
Velen zijn ons voorgegaan,
onbekenden en bekenden,
maar allen zijn voor U onvergetelijk,
mensen met een naam.
Laat de verbondenheid met hen
ons hier en nu bewegen
om te zijn waartoe Gij ons roept:
een lid van uw lichaam,
een stem in het koor,
een steen van uw bouwwerk.
Door Jezus Christus, onze Heer.
Amen.

Lezing: Deuteronomium 34, 1-12

¹ Toen verliet Mozes de vlakte van Moab en hij beklom de Nebo, een van de toppen van de Pisga, tegenover Jericho. Daar liet de HEER hem het hele land zien: het hele gebied van Gilead tot aan Dan, ² Naftali, het gebied van Efraïm en Manasse, heel Juda tot aan de zee in het westen, ³ de Negev, de Jordaanvallei en de vlakte bij de palmstad Jericho, tot aan Soar. ⁴ De HEER zei tegen hem: 'Dit is het land waarvan ik aan Abraham, Isaak en Jakob onder ede heb beloofd dat ik het aan hun nakomelingen zou geven. Ik laat het je nu zien, maar erheen oversteken zul je niet.'

⁵ Zo stierf Mozes, de dienaar van de HEER, daar in Moab, zoals de HEER gezegd had. ⁶ En de HEER begroef hem in een vallei in Moab, tegenover Bet-

Peor. Tot op de dag van vandaag weet niemand waar zijn graf is. ⁷ Honderdtwintig jaar oud was Mozes toen hij stierf. Tot het laatst toe waren zijn krachten niet afgenomen en zijn ogen niet verzwakt. ⁸ De Israëlieten, die in de vlakte van Moab bijeen waren, treurden om Mozes' dood tot de dertig dagen van rouw voorbij waren. ⁹ Ze luisterden naar Jozua, de zoon van Nun, omdat hij vervuld was van de geest van wijsheid sinds Mozes hem de handen had opgelegd. Daarmee deden de Israëlieten wat de HEER tegen Mozes had gezegd. ¹⁰ Nooit meer heeft Israël een profeet gekend als Mozes, met wie de HEER zo vertrouwelijk omging. ¹¹ Door zijn toedoen heeft de HEER in Egypte tekenen en wonderen laten zien aan de farao en zijn onderdanen, aan heel zijn land. ¹² Van alles wat Mozes' krachtige hand verrichtte en van de daden waarmee hij alom ontzag inboezemde, is heel Israël getuige geweest.

Zingen: Psalm 91: 1 en 5

Heil hem wien God een plaats bereidt
in zijn verheven woning;
hij overnacht in veiligheid
bij een almachtig koning.
Ik zeg tot God; Gij zijt mijn schild,
mijn toevlucht en mijn veste,
op U vertrouw ik, Heer, Gij wilt
voor mij altijd het beste.

Maar gij moogt schuilen bij den Heer,
geen kwaad bedreigt uw woning;
gij hebt tot schild en tegenweer
den allerhoogsten Koning.
Hij gaf zijn engelen bevel
dat u geen ding zou schaden;
zij zullen u naar Gods bestel
behoeden op uw paden.

*Uitleg en verkondiging: Vriendschap met
de Eeuwige*

Meditatieve muziek

Zingen: Gezang 290

Er is een land van louter licht
waar heiligen heersers zijn.
Nooit gaat de gouden dag daar dicht
in duisternis of pijn.

Daar is het altijd lentetijd,
in bloei staat elke plant.
Alleen de smalle doodssee scheidt
ons van dat zalig land.

Men ziet het veld aan d'overkant
in groene luister staan,
als Israël 't beloofde land
zag over de Jordaan.

Maar ach de stervelingen staan
hier huiverend terzij,
en durven niet op weg te gaan,
het duister niet voorbij.

Hing niet het wolkendek zo zwart
van twijfel om ons heen,
wij zouden 't land zien van ons hart,
dat 't hemels licht bescheen.

God, laat ons staan als Mozes hier
hoog in uw zonneschijn,
en geen Jordaan, geen doodsrivier
zal scheiding voor ons zijn.

*De kinderen komen terug uit de
kindernevendienst.*

GEDACHTENIS

Gesprek met de kinderen

Inleiding

*Zingen: Koester de namen (Zingend
geloven 6-102)*

solo:

Koester de namen die wij hier gedenken,
dat zij geborgen zijn in uw genade,
dat zij gekend zijn bij U en bij ons.

allen:

Laat de zon van uw aan - ge - zicht
o - ver ons op - gaan,
ze - gen ons al - len
met het licht van uw o - gen.

solo:

Zie met ontferming naar onze aarde,
houd in uw hoede wie haar bewonen.
Houd ons omsloten, thuis in uw zegen.

allen:

Laat de zon van uw aangezicht
over ons opgaan,
zegen ons allen
met het licht van uw ogen.

*We noemen de namen van wie uit ons
midden zijn overleden en ontsteken voor
hen een kaars.*

Zingen: Gezang 265: 15, 16, 20 en 21

David is daar met harp en al,
koormeester van de stad,
Maria, denkend aan de stal,
zingt het magnificat;

Simeon heft zijn lofzang aan,
Mirjam en Hanna zijn
bij alle vrolijkheid vooraan
met trom en tambourijn.

Van alle kanten komen zij
de lange lanen door,
het is een eindeloze rij,
de kinderen gaan voor.

Jeruzalem, mijn vaderhuis,
mijn moederstad, wanneer
zal ik u zien? Wij zijn op reis
naar u en naar de Heer!

*Er is gelegenheid voor ieder die dat
wenst een kaars aan te steken voor wie
leven in ons hart. Ondertussen wordt
gemusiceerd.*

Gedicht van Hanna Lam

De mensen van voorbij

*De mensen van voorbij
wij noemen ze hier samen.
De mensen van voorbij
wij noemen ze bij namen.
Zo vlinderen zij binnen
in woorden en in zinnen
en zijn wij even bij elkaar
aan 't einde van het jaar.*

*De mensen van voorbij
zij blijven met ons leven
de mensen van voorbij
zij zijn met ons verweven,
in liefde en verhalen
die wij zo graag herhalen
in bloemengeuren, in een lied
dat opklinkt uit verdriet.*

*De mensen van voorbij
zij worden niet vergeten.
De mensen van voorbij
zijn in een ander weten.
Bij God mogen ze wonen
daar waar geen pijn kan komen.
De mensenkinderen van voorbij
zijn in het licht zijn vrij.*

*Ter afsluiting zingen we: Zo vriendelijk
en veilig (Tussentijds 120)*

*Zo vriendelijk en veilig als het licht
zo als een mantel om mij heen geslagen
zo is mijn God, ik zoek zijn aangezicht
ik roep zijn naam, bestorm hem met
mijn vragen,
dat Hij mij maakt, dat Hij mijn wezen
richt.
Wil mij behoeden en op handen dragen.*

Want waar ben ik, als Gij niet wijd en zijd
waakt over mij en over al mijn gangen.
Wie zou ik worden, waart Gij niet bereid
om, als ik val, mij telkens op te vangen.
Ik leef niet echt, als Gij niet met mij zijt.
Ik moet in lief en leed naar U verlangen.

Spreek Gij het woord dat mij
vertroosting geeft,
dat mij bevrijdt en opneemt in uw vrede.
Ontsteek die vreugde die geen einde
heeft,
wil alle liefde aan uw mens besteden.
Wees Gij vandaag mijn brood, zowaar
Gij leeft –
Gij zijt toch zelf de ziel van mijn
gebeden.

GEBEDEN EN GAVEN

Voorbeden

v.: ....zo bidden en zingen wij:

Houd mij in le-ven, wees Gij mijn red-ding,
steeds weer zoe-ken mijn o - gen naar U.

Stil gebed en gezamenlijk Onze Vader

Inzameling van de gaven

we gaan staan

Slotlied: Wie in de schaduw Gods mag wonen (Tussentijds 36)

Wie in de scha-duw Gods mag wo-nen,
hij zal niet ster-ven in de dood.
Wie bij hem zoekt naar on-der - ko - men
vindt een-maal vre-de als zijn brood.
God legt zijn vleu-gels van ge - na - de
be-scher-mend om hem heen als vriend.
En Hij ver - lost hem van het kwa - de,
op - dat hij eens ge - luk zal zien.

Engelen zendt Hij alle dagen
om hem tot vaste gids te zijn.
Zij zullen hem op handen dragen
door een woestijn van hoop en pijn.
Geen vrees of onheil doet hem beven,
geen ziekte waar een mens van breekt.
Lengte van dagen zal God geven,
rust aan een koele waterbeek.

Hem zal de nacht niet overvallen
zijn dagen houden eeuwig stand.
Duizenden doden kunnen vallen
hij blijft geschreven in Gods hand.
God legt zijn schild op zijn getrouwen
die leven van geloof alleen.
Hij zal een nieuwe hemel bouwen
van liefde om hun tranen heen.

Zegen

A - men